

Obsah

Ondřej Vaculík: Úvodem	3
ROZHLAS VE SVĚTĚ	
Zprávy ze zahraničních cest	4
Mgr. Andrea Hanáčková: Kodaňské rekviem za rozhlasový feature	5
SEMINÁŘ PBR 2007	
PhDr. Václav Moravec: Rozhlas veřejné služby v multimediálním 21. století	7
Mgr. Martin Řezníček: Má veřejnoprávní rozhlas smysl v éře digitalizace?	9
Mgr. Petra Keprtová: Výzkum poslechovosti rádií v ČR: Radio projekt	11
Ing. Jan Punčochář: Diskuse na semináři PBR	15
PhDr. Jaromír Volek, Ph.D.: Proměny mediálních publik ve věku digitalizace: Postkritická perspektiva	15
ROZHLASOVÁ TEORIE A PRAXE	
Ondřej Vaculík: K soutěži Prix Bohemia Radio 2007	20
Jan Halas: Krátká zpráva o stavu literatury na rozhlasových tocích	20
JUDr. Jiří Mejstřík: Nad letošní PBR - kategorie Lidská komedie	23
Mgr. Andrea Hanáčková: Autorský subjekt v rozhlasovém feature čili O čem ten chlápek vlastně mluví?	24
MgA. Jiří Hraše: Opravník č. 15 (M. Marko a rok 1968)	28
MgA. Jiří Hraše: Opravník č. 16 (Karel Pech jako zvukový ostřelovač)	28
OSOBNOSTI - VÝROČÍ	
MgA. Jiří Hraše: Jiří Lederer	29
PhDr. Bohuslava Kolářová: Dagmar Maxová	31
Jan Fuchs, Svatoslav Rychlý, Ivo Kiezlich: Karel Krautgartner	32
Mgr. Václav Rysl: PhDr. Jiří Berkovec	33
Vratislav Beránek: Emil Strašek	34

Jarmila Lakosilová: Anna Hostomská, přítelkyně paní Hudby	35
Marek Janáč: Pavel Tumlíř - Usměvavý „fousáč“	37
Ing. Jana Turčínková: Prof. PhDr. Ivo Možný, CSc.	38
Josef Švehla: Josef Vobruba	39
Ing. Jana Turčínková: Olga Zezulová	39
Mgr. Václav Rysl: Otmar Mácha	40
Mgr. Eva Ješutová: Jaroslav Pacovský	41
PhDr. Václava Iedvinková: Eva Košlerová	42
Miloň Čepelka: Slavomil Vondrášek	43
Milan Rykl: Josef Podaný	44
PhDr. Rostislav Běhal: František Hon	45
Mgr. Eva Ješutová: PhDr. Rostislav Běhal	46
PhDr. Ivan Ruml: Vzpomínka na Olgu Jelínkovou	47

RECENZE

Vladimír Příkazský: Před pěti lety vyšla kniha Od mikrofonu k posluchačům	49
Ing. Jan Punčochář: O neakademickém výzkumu publik	50

DOKUMENT

Josef Bezdíček: Herec a mikrofon	52
Josef Bezdíček: Kulisa, kterou slyšíme	55

PŘÍLOHA

Ing. Jan Punčochář: Český rozhlas: identifikace zákazníků a způsoby měření jejich spokojenosti	57
---	----

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

66

Úvodem

Rád v 18. čísle SR vyzdvihují „Krátkou zprávu o stavu literatury na rozhlasových tocích“ Jana Halase, který jako předseda poroty II. kategorie na Prix Bohemia Radio 2007 krátce vystihuje povahu všech pětácti(!) přihlášených pořadů do „jeho“ kategorie „Literatura v proměnách rozhlasových žánrů“. Reflexe, která připomíná slavné kritické postřehy Olega Suse, je cenná nejen pro tvůrce pořadů, ale také pro ty, kteří na festivalu rozhlasové tvorby nebyli. III. kategorii – lidská komedie – výstižně hodnotí předseda její poroty Jiří Mejstřík. Postřehy z I. kategorie – hudebně publicistický pořad – se nám však nepodařilo získat, i když jsme se o to snažili. (Když někdo nakonec nenapíše, tak nenapíše.)

Seminář PBR 2007 na téma „Rozhlas veřejné služby v multimediálním 21. století“ vzbudil pozornost, protože ústy zejména dvou přednášejících (Václava Moravce a Martina Řezníčka) argumentovaně odpověděl - na základě zkušenosti BBC - na mnohé otázky, které si v souvislosti s digitalizací vysílání klademe: Jak tato technická vymoženost ovlivní program, co se s ním bude muset stát? (Dosud totiž vnímáme digitalizaci hlavně jako technicko-organizační problém.) Příspěvky semináře přetiskujeme.

Ještě i v tomto čísle je početná rubrika Osobnosti – výročí. Například Rostislav Běhal připomíná podivuhodnou osobnost Františka Hona, v 60. letech do Rozhlasu dosazeného jako dělnického kádra. Ten se však natolik kultivoval, že nakonec patřil k těm pokrokovým redaktorům, kteří v roce 1970 byli z Rozhlasu vyhozeni.

Smutnou ironií osudu však v téže rubrice k zesnulým osobnostem patří i sám PhDr. Rostislav Běhal – zemřel 17. července 2007 v nedožitých 85 letech. Eva Ješutová v nekrologu vyzdvihuje Rostislava Běhala zejména jako historika Rozhlasu, neboť jeho dějinám se zejména po roce 1989 plně věnoval – je autorem sborníku Kdo je kdo v 70leté historii Českého rozhlasu, a do publikace vydané k 70. výročí napsal nejobtížnější kapitolu z období padesátých let. S revuí Svět rozhlasu spolupracoval pravidelně od prvních čísel. „Do Čs. rozhlasu v Praze nastoupil v roce 1952 jako ekonomický redaktor (...) v 60. letech se zabýval především programovou skladbou, prosazoval diferenciaci programů a výzkum poslechovosti. (...) Za celoživotní záslužnou práci pro rozhlas navrhla Rada Českého rozhlasu v letošním roce R. Běhala na státní vyznamenání,“ uvádí Eva Ješutová.

Shodou okolností výročí Karla Krautgartnera je zpracováno z materiálu natočeného režisérem Janem Fuchsem, který se také s námi tímto příspěvkem rozloučil (zemřel 3. 12. 2007).

Medailony rubriky Osobnosti – výročí mají různé formy. Někdejšího rozhlasáka a dnešního brněnského sociologa Prof. PhDr. Ivo Možného, CSc. uvádí Jana Turčínková formou rozhovoru. I. Možný na otázku: Jak se, podle vás, rozhlas za tu dobu proměnil? odpovídá: „Dnes to mají redaktoři lehčí, protože nepracují pod tlakem cenzury; na druhé straně zvládají úvazky, které by podle našich starých představ nevydržel ani kůň.“

Přílohu 18. čísla SR tvoří úvaha Jana Punčocháře nazvaná „Český rozhlas: identifikace zákazníků a způsoby měření jejich spokojenosti“. Ideální by bylo, píše Punčochář, kdyby každý koncesionář Českého rozhlasu byl zároveň jeho posluchačem. – Ano, to by bylo vskutku ideální, dodávám, a přeji vám pěkné čtení.

Ondřej Vaculík

ROZHLAS VE SVĚTĚ

Zprávy ze zahraničí (redakčně kráceno)

Ladislav Lindner-Kylar, Tadeáš Haager

Konference Eurosonic

Brusel 10. - 11. května 2007

Tématem letošní konference byla debata nad problémy, se kterými se potýká většina rádií v Evropě: klesající poslechohost, odliv posluchačů zejména k internetu a otázka, zda je nutno revokovat stávající přístup k rozhlasovému médiu. Byly představeny některé z projektů, které získaly posluchače zejména díky dobře zpracovaným marketingovým a programovým strategiím, dokázaly okolo rádia vytvořit určitou komunitu a přitáhly tak - třeba jen na krátkou dobu - pozornost publika. Ukázalo se, že dobrý programový nápad zpracovaný do podoby projektu dokáže žít svým vlastním úspěšným životem i mimo vlny vlastního vysílání (v prostředí Českého rozhlasu např. projekt Odhalení).

Tento trend jde ruku v ruce s personalizací nabízeného obsahu i celých médií. V době masového rozšíření internetu není pro nezávislé autory problém vyrábět vlastní program mimo oficiální média a šířit ho např. prostřednictvím YouTube. Je s tím spojen pokles poslechohosti „kamenných rádií“. Ta dnes mají dvě možnosti: jít „konvenční“ cestou a bojovat o velké skupiny posluchačů, nebo se snažit vyplňovat tržní niky a získat celkově více posluchačů v řadě malých segmentů. (Fragmentaci publika se věnuje referát Jaromíra Volka ze semináře SRT na PBR, najdete ho na jiném místě tohoto Světa rozhlasu - pozn. red.)

Příkladem spojení veřejnoprávního charakteru vysílání, zajímavým marketingovým tahákem a přitom podporou dobré věci je projekt holandského rádia 3FM a belgického studia VRT na podporu kampaně místní organizace Červeného kříže proti nášlapným minám. Moderátoři rádia se na týden zavřeli do proskleného studia na jednom z hlavních náměstí, týden

odsud nepřetržitě vysílali (bez jídla, pouze s nápoji) a od kolemjdoucích vybírali příspěvky: lidé si vlastně kupují zahraniční určité písničky. Akce měla velmi pozitivní ohlas a dopad, vybráno bylo přes 5 milionů euro a poslechohost rádia během akce vzrostla dvojnásobně.

Na konferenci se také představil ČRo 4 - Radio Wave. Ukázalo se, že podobnými problémy jako my prošla např. německá stanice MDR Sputnik, která byla v první polovině 90. let nejprve „odstřelena“ z FM na střední vlnu a posléze na satelitní vysílání, aby se po několika letech za velkých protestů soukromých stanic opět vrátila do analogového vysílání v Sasku, Sasku-Anhaltsku a Durynsku. Sputnik v prosinci 2006 drasticky změnil přístup k vysílání a namísto hudby začal dávat mnohem větší prostor mluvenému slovu. Má jít o návrat k původnímu určení rádia a současně o metodu, jak se odlišit od soukromých stanic.

Otázkou úspěšného boje proti dlouhodobému trendu padajících čísel poslechohosti se zabývala také prezentace italského rádia RAI 2. Stanice mezi lety 1981 a 2000 přišla o polovinu posluchačů, ztrácela ty starší a mladší nedokázala získat. Na konci roku 2004 se vedení rozhodlo předefinovat strategii: změnilo image stanice, omladilo program a přešlo na hudební formát CHR (Contemporary Hit Radio: v nabídce převažují sklady obvykle mladší než jeden rok - pozn. red.). Silnými stránkami se stal zajímavý obsah, spojený s lehkým a zábavním stylem mluvy, prestižní hosté ve vysílání a zapojení posluchačů. Styl se přitom odlišuje od komerčních stanic. Na každé jednotlivé show ovšem denně pracuje 32 (!) lidí.

Mgr. Jarmila Kopečková

Speciální zasedání mezinárodních styků EBU

Vídeň, 21. - 22. 6. 2007

Ředitelka EBU pro rozhlas Raina Konstantinova na setkání vyzdvihla důležitost a činnost mezinárodních oddělení v jednotlivých členských rozhlasích. Právě jejich prostřednictvím EBU komunikuje a chce komunikovat. V některých zemích jsou tato oddělení rozházena do různých útvarů a je velmi těžké najít kontaktní osobu. Přitom je velmi důležité pravidelně se setkávat, informovat o problémech, úspěších a nových technologiích.

Rozhlasové oddělení EBU považuje za své hlavní priority (1.) zvýšit a zkvalitnit význam „nového rádia“, (2.) pomáhat členům posunout tradiční vysílání k novým

médiím, (3.) rozvíjet a rozšířit programovou výměnu ve všech oblastech, (4.) promyslet a nabídnout kulturní a rozmanité projekty a (5.) rozšířit spolupráci i mimo Evropu. Nová rozhlasová strategie předpokládá přechod z analogového vysílání na digitální, z jedné platformy k mnoha programům, z jednoho standardu k mnoha standardům, z proudového vysílání k vysílání na přání, z pasivního poslechu k aktivnímu výběru.

V Evropě dnes 65 milionů lidí poslouchá rozhlas v průměru 95 minut denně, tři z deseti lidí ho poslouchají přes internet, každý pátý na MP3 a každý osmý přes mobilní telefon. V Evropě je 750 milionů příjemců

(430 milionů analogových), analogový FM je ještě pevný a živý. Byla vydána nová „Rozhlasová studie o digitálním rádiu v Evropě“. Je to velmi důležitá a současně důvěrná informace pro potřeby veřejnoprávních rozhlasů.

V závěru Raina Konstantinova znovu zdůraznila úlohu mezinárodních oddělení, přes která mají proudit veškeré informace jak z EBU, tak do EBU. Je třeba přes ně zasílat návrhy, podněty, ale i kritické reakce. EBU se

snází zapojit co nejvíce členů a expertů do společné činnosti, najít mezi sebou co nejlepší komunikační prostředky.

Protože v organizačních strukturách členů EBU existuje různé zařazení a funkce mezinárodních oddělení, je součástí každého plenárního zasedání také prezentace jednotlivých rozhlasů. Tentokrát jsme slyšeli zprávy z ORF, Švédského a Maďarského rozhlasu o tom, jak pracují, jaká je jejich zodpovědnost a stanovené úkoly.

Michal Rataj

EBU Ars Acustica Meeting

Paříž, 14. - 15. června 2007

Letošní setkání producentů z oblasti akustických umění a radioartu patřilo k těm relativně kratším. Přesto pro mě bylo za posledních pět let jedno z nejproduktivnějších, a to v několika rovinách: praktických, programových i koncepčních.

Stejně jako v minulém roce byl potvrzen značný úspěch mezinárodního projektu EBU „Art's Birthday 2007“, kterého se dvouhodinovým živým vysíláním zúčastnil i Český rozhlas. Pro příští společné vysílání (17. ledna 2008) byl jednohlasně schválen podtitul „forever young“ akcentující historické i futuristické aspekty pop-kultury a jejich projekcí do současného umění.

Od zahraničních kolegů se Českému rozhlasu dostalo velmi pozitivní zpětné vazby týkající se kvality poskytnutých pink offers z pořadu PremEdice Radioateliéru ČRo 3 - Vltava. Jmenovitě šlo o české kompozice odvysílané v německých DeutschlandRadio Kultur, SWR Baden Baden a v Chorvatském rozhlase. Český rozhlas byl v uplynulé sezóně na špičce v počtu poskytnutých programových nabídek.

V nové koncertní sezóně bude spuštěna řada „Euroradio Ars Acustica Concert Season“ s podtitulem

„e-scape“. Důraz bude kladen na živé koncerty a historickou formu „soundscape“ v aktualizované optice současného soundartu. Český rozhlas by mohl živý koncert této série připravit pro sezónu 2008 - 2009.

Při jednom z poslechlů představil kolega z berlínského DLR novou mezinárodní koprodukcí RBB / DLR a Radio Educación. Jedná se o téměř hodinovou zvukově textovou kompozici POPOL VUH s texty historických mexických národů. DLR dává k národním jazykovým mutacím k dispozici prvotřídní zvukovou kompozici, která by mohla do kontextu domácí slovesné tvorby přinést jisté estetické osvěžení.

Účastníci setkání se také shodli, že skupina EBU Ars Acustica vnímá řadu problémů spojených s velkou diverzifikací současných scén akustických umění. Stále častěji dochází k situacím, kdy veřejnoprávní instituce (často s rigidními mechanismy fungování) nedokážou dostatečně rychle reagovat na řadu tvůrčích i systémových proměn v současném umění. Je potřeba zapojovat do veřejnoprávní sféry nezávislé instituce i komunity umělců, které v radě zemí často nahrazují role, jež by měly z titulu svých pozic zastávat právě veřejnoprávní instituce.

Mgr. Andrea Hanáčková

Kodaňské rekviem za rozhlasový feature

Celý týden hledám zvukovou metaforu. Co nahrát v hypermoderním televizně-rozhlasovém domě, který si Dánové nově vystavěli na okraji Kodaň? Jaký bujarý, životaplný, naději nesoucí zvuk vyloudit z proskleného, šedošedého prostoru, v němž jsou newsroomy, redakce, studia i brainstormingové pracovní téměř identická, dokonale odlidštěnou, tiše vrtníci výrobnou na zprávy a lidské příběhy? Nezbude než místo metafory použít synekdochu a náležitě to okecat. Můj feature o mezinárodním setkání tvůrců rozhlasového dokumentu uvede zvuk ping-pongu a stolního fotbalu - rozptylovacích zábav, které architekti rozmístují do moderně koncipovaných budov, aby si měli mladí, těžce duševně pracující kreativci kde pohrát.

Scházíme se po třiatřicáté. MY znamená Mezinárodní konference rozhlasového dokumentu a feature (publicistický žánr pracující s uměleckými prvky), MY

jsme v dějinách médií ojedinelá skupina lidí, která se od roku 1974 každoročně schází v některé světové metropoli, aby na nesoutěžním setkání mluvila o stavu světového rozhlasového dokumentu a feature. Jako každá minoritní skupina, vyznačuje se i tato obecným pocitem nedocenenosti a arogantního přístupu ze strany majorit. Jenže zatímco každoročně končí konference ujištěním, že se navzájem máme rádi a že feature žijí!, letos jde opravdu do tuhého. Týden před konferencí oznámilo vedení dánského rozhlasu, že v horizontu několika týdnů redakci dokumentu a feature zruší.

„Dánský dokument...“, povzdechne si Peter Leonhard Braun, zakladatel a guru konference, když se procházíme kolem vodních kanálů Christianshavnem, starou hippiesáckou čtvrtí s ještě starší holandskou historií. „Vždycky s nimi byla potíž. Nejméně přizpůsobivá, nejméně důvěřivá, vždycky kverulující banda individualistů. Ale měli štěstí. Nejdřív se tu objevil Peter Kristian-

sen, pak Erling Kristensen a ti kolem sebe dokázali shromáždit výborné lidi. Inovativní postupy, investigace, přísně faktografický feature, s výrazně zacíleným fokusem a autorským postojem. Už přes deset let je Kodaň metropolí feature. A teď tohle ...", shrnuje Braun a vzápětí upozorní na masivní, ale v kontextu přístavu vlastně subtilní kruh na uchycení lodí. Raduje se z bytelné preciznosti, přesnosti a detailu, ze stopy důkladnosti a lidské rozvahy. Všeho, čeho se nám po celý týden jaksi nedostává.

Když vidím „Old Radio House“, je zřejmé, že Dánské nové prostor pro svá audiovizuální média potřebovali. Vystavěli tedy za městem monstrum. Několik propojených budov, v nichž jsou skryté obrovské dvorany, prostory s vodotryskem a sály s pingpongovými stoly. Nesčetně kávovarů. Stavba se protáhla a prodražila natolik, že je nutné sáhnout do vnitřností - redukovat program. Představa ředitele rozhlasu je následující: Dánsko je nejprogressivnější zemí světa v podcastu, pořadech, které jsou dostupné ve webovém archivu a ve vývoji nových interaktivních médií. Lidé podle něj upřednostní stahovat si starší pořady z bohatého archivu, než poslouchat stále novou dokumentární produkci.

Myslím na to při poslechu zhruba třicítky světových dokumentů, které vybrala mezinárodní porota k veřejnému posouzení a debatě. Ve volbě témat je pořád ještě lehce cítit tenká západovýchodní hranice. Nad osudem estonského homosexuálního studenta teologie kroutí Dán Tim Hinman hlavou: „Proč mám toto poslouchat, v Dánsku je snad dvacet homosexuálních kněží a o všech už byly natočené nějaké pořady!“ Oponuju - já neznám žádného. A Polka Kasia Michalak jen spíná ruce nad jedinečným audiálními zážitkem. Český feature Jany Jirákové o TV reality show taktéž svým námětem nevyvolá příliš nadšení: „Co ještě chcete říci o reality show? Všechno jsme už odvysílali,“ rozhodí ruce Irka Hege Dahl. Sama přivezla autobiografickou rozhlasovou verzi Bridget Jones s názvem Diagnóza: chytrá žena. Jeden z mála pořadů, které mají v sobě i jiný než hořký humor. Ano, tento pořad si mohu stáhnout z netu ještě za pět let a pořád mě bude bavit. Stejně tak bulharský pořad o lovu medvěda nebo americké dada pátrání po živých dinosaurech v jednom národním parku. Nevím ale, zda by audiální reflexi západoevropských společností nechyběly vynikající anglické, německé a francouzské featurey o problematice uprchlíků a emigrantů. Jestli není alarmující, že tři pořady byly natočeny o mladých mužích, kteří za záhadných okolností zemřeli ve vězeních civilizovaných evropských zemí. Výsostně aktuální je i ruský patnáctiminutový feature popisující tíseň generace pětatřicátníků, kteří už zase mají strach mluvit nahlas v práci i na ulici a opět se uchylují na „dáči“, aby si tam nad grilem tiše pobrukovali písni Vysockého a Okudžavy. Tento pořad byl v Rusku zakázán napříč veřejnoprávními i komerčními stanicemi, takže ho nakonec slyšeli lidé ve zhruba třítisícové gubernii kdesi u mongolských hranic a teď se přes podobná setkání, festivaly a soutěže dostává na západ.

Hodujeme tedy na hostině rozhlasového dokumentu a feature, jsou nám servírovány lahůdky světově proslulých autorů daného žánru, ale nemůžeme se zbavit dojmu, že jde o hostinu funerální. Hlavním řečníkem na aktuálně svolané tiskovce je dokonale profesionál, vy-

cvičený špičkovými personalisty, zřejmě těmi, co hrají o patro výš fotbálek. Dlouho přemýšlím, k jakému typu lidí přirovnat tohoto ředitele, ekonomu s hroší kůží, nekomunikativního šéfa média, založeného na povinnosti komunikovat. Až na to přijdu. Je to Glum.

Leif Lønsmann, ředitel dánského rozhlasu, vysvětluje, že dokument a feature jsou jeho „miláčky“, ale vzhledem k tíživé finanční situaci je nutné je zabít. „Killing darling“ se později stane ústředním motivem hořkých žertů všech debat o budoucnosti dánského dokumentu. „Z vaší řeči se mi chce zvracet!“, volá při tiskové konferenci na ředitele emotivně rakouská autorka a zcela věcně se ptá, proč není možné zkrátit úvazky rovnoměrně ve všech redakcích, namísto zrušení celé jedné redakce. „Děkuji Vám za připomínku,“ odvětí Glum, aniž odpoví na věcnou část otázky. „My v Estonsku přemýšlíme o dalším rozvoji feature, rádi bychom založili vlastní redakci. A taky nás napadlo, že bychom si mohli postavit nová rozhlasová studia. Jsme hloupi?“ ptá se ukázněně Sulev Valner. Autorita EBU Edwin Brys vypráví, jak v Belgii před několika lety zrušili redakci rozhlasových her. Byla příliš drahá. Po dvou letech se rozhlasové hry s obrovským úspěchem objevily ve vysílání jedné komerční stanice. Neil McCarthy z BBC odkazuje na nedávný rozsáhlý průzkum na téma „storytelling“, tedy vyprávění příběhů jako nutné zaklínadlo moderní televizní, rozhlasové i novinářské žurnalistiky. Z průzkumu, motivovaného taktéž nutností finančních škrťů, vyšla nejlépe redakce feature a dokumentu. Zjistilo se, že atraktivní příběhy umějí nejlépe vyprávět dokumentaristé a že mohou dobře vypomoci ostatním redakcím. BBC tuto redakci posílila. Další řečníci se pokoušejí využít argumenty, kterým by ředitel - manažer mohl dobře rozumět: žádný šéf nevyhodí dlouhodobě budovanou skupinu lidí, která vytváří celosvětově respektovanou produkci! Všichni ale cítíme marnost této debaty. Ne proto, že by ji vedli nekompetentní lidé - v tomto sále je opravdu elita světové rozhlasové dokumentaristiky, nikdo významnější se k situaci už vyjádřit nemůže. Problém je v tom, že vedení dánského rozhlasu už rozhodlo. Odcházíme z tiskovky jako spráskaní psi.

Druhý den vychází rozsáhlé texty o situaci v dánské rozhlasové redakci feature ve čtyřech z pěti hlavních deníků(!). Informace o tiskovce a rozhovory s aktéry konfliktu jsou ve všech dánských televizích. Naši přátelé jen září. „Věci se daly do pohybu,“ oznamují radostně. „O věc se osobně zajímají dva ministři vlády, přišlo vyjádření European Broadcasting Union (EBU). Máme dobré vyhlídky.“

Píšíc tyto řádky šest týdnů po kodaňském setkání, nemusím složitě vymýšlet pointu. Začátkem června zemřel guru dánského rozhlasového dokumentu Peter Kristiansen. Na zmíněné tiskovce ještě seděl, zkroutený rakovinou a neříkal nic. Týden po jeho pohřbu přišlo definitivní rozhodnutí. Osm špičkových dokumentaristů, členů redakce a zhruba čtyřicet externistů po celém Dánsku se rozpustilo v mase mediálních přicmrndávačů. Pingpongový míček chvíli hopsal po zemi a pak se zakutálel kamsi do rohu.

33th the International Feature Conference, 29. 4. - 3. 5. 2007.,

www.ifc-blog.city.com

SEMINÁŘ PRIX BOHEMIA RADIO - PODĚBRADY 3. ŘÍJNA 2007

„ROZHLAS VEŘEJNÉ SLUŽBY V MULTIMEDIÁLNÍM 21. STOLETÍ“

Program:

Zahájení

Rozhlas veřejné služby v multimediálním 21. století

Proměny rozhlasového vysílání BBC v souvislosti s nástupem digitalizace a multimédií

Proměny publika v éře multimédií

Diskuse

PhDr. Václav Moravec

Mgr. Martin Řezníček

PhDr. Jaromír Volek, Ph.D.

Na semináři místo dr. J. Volka vystoupila Mgr. Petra Keprtová

PhDr. Václav Moravec

Rozhlas veřejné služby v multimediálním 21. století

Není pochyb o tom, že technologie mají zásadní vliv na obsah a formu mediálních sdělení. S překotným vývojem telekomunikačních technologií od počátků minulého století jsme svědky zásadní proměny uspořádání časových a prostorových aspektů společenského života, na který mají média vliv.

Každý nový technický vynález - telegraf a fotografie v 19. století, telefon a film na počátku 20. století, video a digitální způsoby přenosu informací na sklonku tisíciletí - usnadnil a urychlil komunikaci a tím ještě více zmenšil časové a prostorové bariéry. (McNair, 2004, str. 128) Zmíněný překotný technologický vývoj se projevuje i v uspořádání mediálních organizací a v neposlední řadě má vliv i na chování příjemců jednotlivých médií.

TRENDY VÝVOJE PODLE THOMPSONA

John B. Thompson popisuje především tři trendy vývoje mediálního průmyslu od počátku devatenáctého století:

- 1) transformaci mediálních institucí do rozsáhlých komerčních firem,
- 2) globalizaci komunikace,
- 3) rozvoj komunikace zprostředkované elektronickou cestou. (Thompson, 2004, str. 64-69)

1) Transformace mediálních institucí do rozsáhlých komerčních firem je proces, který začal na počátku devatenáctého století. Postupný růst a spojování mediálních podniků vedly v mnoha sektorech tohoto odvětví k rostoucí koncentraci prostředků do menšího počtu společností, které ovládají větší část trhu. Pro ilustraci: Na počátku devadesátých let ovládaly ve Velké Británii čtyři velké mediální skupiny kolem 92 procent celkového objemu nákladů celostátních deníků a kolem 89 procent celkového objemu nákladů nedělních novin. (Thompson, 2004, str. 67) Velké komunikační konglomeráty si jednak díky fúzím, jednak díky nákupům a dalším formám rozšiřování, dokázaly vydobýt v mediálním odvětví významnou roli - a jejich důležitost stále stoupá. Komunikační konglomeráty se staly nadnárodními multimediálními organizacemi, které mají po-

díly v nejrozmanitějších odvětvích zaměřujících se na informace a komunikaci. Rozšíření působnosti v globálním měřítku umožňuje velkým korporacím expandovat tak, aby se vyhnuly zákonným omezením vlastnictví v médiích v jednotlivých státech, a dovoluje jim také profitovat z využívání konkrétních možností vzájemné podpory uvnitř nadnárodního konglomerátu. Mezi největší současné nadnárodní multimediální organizace patří: AOL-Time Warner, Bertelsmann či News Corporation Ruperta Mudrocha. (Ruß-Mohl, 2003, str. 186)

Svědky transformace mediálních institucí do rozsáhlých komerčních multimediálních firem jsme svědky i v rozhlasové části českého mediálního systému, v němž významnou roli hraje mediální divize francouzské skupiny Lagardere. V České republice vlastní rozhlasové stanice Evropa 2, Frekvence 1, Rádio Bonton, Info Radio a mediální zastupitelství Regie Radio Music, prodávající reklamní čas nejen těchto rozhlasových stanic. Skupina Lagardere se také se dvěma televizními projekty neúspěšně ucházela v tendru Rady pro rozhlasové a televizní vysílání o některou z licencí umožňující vysílat prostřednictvím digitálního zemského vysílání. V případě získání licence chtěla skupina spustit televizi pro mladší diváky TE2 a zábavně-informační stanici pro ženy TF1.

2) Globalizace komunikace započala v polovině devatenáctého století, kdy začaly být mezinárodní informační toky mnohem větší a organizovanější. Rozvoj mezinárodních zpravodajských agentur sídlících v nejnovějších obchodních střediscích Evropy, spolu s rozmachem komunikačních sítí spojujících okrajové regiony velkých říší spolu s jejich evropskými centry, položily základy globálního systému zajišťování komunikace a výměny informací - procesů, jež jsou stále košatější a složitější.

3) Počátky rozvoje komunikace zprostředkované elektrickou cestou jsou spojovány především s vynálezem telegrafu, radiotelegrafie a radiotelefonie. V současnosti jsme svědky další fáze technologického vývoje rozhlasu a televize, pro které se vžil označení digitalizace vysílání, a rozvoje nových médií (reprezentované především internetem).

Mark Poster v reakci na stále zřetelnější fenomén nových médií zformuloval v polovině devadesátých let **teorii prvního a druhého mediálního věku**. První mediální věk ztotožňuje Poster s obdobím převahy klasic-

kého mediálního systému jednosměrné masové komunikace, kdy sdělení putuje od malého počtu organizovaných a komplexních komunikátorů k velkému počtu adresátů s omezenou možností zpětné vazby. Média, která následují po televizi (včetně videa a televize s dálkovým ovládním), spadají do druhého mediálního věku, v němž se původní asymetrie mezi aktivním komunikátorem a pasivním adresátem začínají vyrovnávat. Dříve jasná hranice mezi producentem a konzumentem se rozostřuje a objevuje se zcela nová konfigurace jejich vztahu. Tato nová konfigurace je početně symetričtější, producenti ztrácejí absolutní kontrolu nad veřejně šířenými informacemi a velikostí obou kategorií se vyrovnávají. Přibývá profesionálních stálých producentů a současně množiny producentů a konzumentů přestávají mít neměnné složení a objevuje se fenomén prostupnosti, prolínání obou kategorií. Konzumenti se stávají dočasnými producenty, vracejí se zpátky do role konzumentů, posléze opět přebírají iniciativu producenta atd. Čte-li např. člověk denní tisk, je klasickým konzumentem; vyhledává-li na internetu, nebo používá elektronickou poštu, přestupuje do role producenta; při sledování televize se opět stává konzumentem. Jde o hybridizaci dvou rolí, jejíž výsledek popsal Alvin Toffler jako vznik tzv. prozumenta. (Reifová, 2004, str. 306)

Všechny tři výše popsané trendy vývoje mediálních systémů je třeba brát v potaz při chápání proměn postavení rozhlasu.

FENOMÉNY MULTIMEDIÁLNÍ ÉRY

To, co jsme si zvykli označovat pojmem „multimediální doba“ a čímž rozumíme rozvoj nových médií a digitalizaci rozhlasového a televizního vysílání, přináší ve vztahu k rozhlasu veřejné služby některé jevy, na které si teď dovoluji upozornit:

1) Rostoucí pluralita kanálů umožňující přesnější zaměření na cílovou skupinu publika - počet rozhlasových a televizních kanálů se v souvislosti s digitalizací rozhlasového a televizního vysílání značně násobil. Například vysílatel veřejné služby ve Velké Británii rozšířil portfolio pěti analogových rozhlasových stanic na deset. Digitalizace umožňuje BBC například plnit lépe veřejnou službu ve vztahu k menšinám ukázkou, čehož může být stanice BBC Asian Network zaměřená na asijskou komunitu žijící ve Velké Británii. Rostoucí počet kanálů však s sebou přináší i výrazné tlaky na zaměstnance médií veřejné služby. Zvyšující se počet rozhlasových a televizních stanic vysílatelů veřejné služby logicky neznamená úměrný nárůst počtu pracovníků v oblasti programu. Tím se dostáváme k hlavnímu riziku rostoucího počtu kanálů, kterým je možný pokles kvality obsahu.

Můžeme jej ilustrovat například na vzniku zpravodajských stanic, které jsou charakteristické podáváním zpráv v reálném čase. Podle Briana McNaira se okamžité zpravodajství o událostech, jež se odehrávají v tutéž chvíli, kdy jsou oznamovány, stalo běžným prvkem žurnalistické produkce. Časová součinnost shromažďování a šíření zpráv se stala samozřejmostí. Bezprostřednost a okamžitost byly samy o sobě povýšeny na cíl a nahradily starší a tradičnější novinářské cíle vysvětlování oznamovaných událostí a jejich zasazení do kontextu. Zprávy probíhají paralelně a je jich stále více, ale současně jsou stále útržkovitější a méně zpracované.

(McNair, 2004, str. 128) Jedním z důvodů existence vysílatelů veřejné služby v 21. století může být i potlačení tohoto rizika. Organizace práce a uspořádání redakcí zpravodajství a publicistiky médií veřejné služby, jejich editoriaální politika a dostatečné personální zázemí by měly nadále zůstat komparativní výhodou ve vztahu k soukromým vysílatelům, kteří v souvislosti s digitalizací vysílání zajišťují ve větší míře než dosud vysílání zpravodajských rozhlasových a televizních stanic.

2) Redefinice programové struktury vysílatelů veřejné služby a zásadní institucionální proměna vysílatelů - rozšiřování počtu kanálů a využití nových médií vysílateli veřejné služby by mělo být podmíněno zásadní redefinicí programové struktury analogových stanic a lepší specifikací jednotlivých okruhů ve vztahu k plnění služby veřejnosti. Vedení médií veřejné služby je v celé Evropě v souvislosti s digitalizací vysílání a rozvojem nových médií postaveno před rozhodování, jak co nejlépe zajistit službu veřejnosti v nových technologických podmínkách, což s sebou přináší zásadní redefinici stávajících okruhů a rozšíření nabídky o okruhy nové. Překryv programového zacílení stanic tradičních (analogových) se stanicemi digitálními v počátcích digitalizace může vést u vysílatele veřejné služby k další marginalizaci jeho postavení v rámci mediálního systému jako celku. Obávám se, že to je jedno z rizik současného postavení Českého rozhlasu. Při pohledu na digitalizaci ve Velké Británii je zřejmé, že BBC (kromě již zmíněné rozhlasové stanice BBC Asian Network a lepšího zajištění veřejné služby ve vztahu k menšinám) definovala nové rozhlasové okruhy jako doplňkové k již existujícím. Programové zaměření tradičních (analogových) rozhlasových stanic BBC bylo v mnoha ohledech zpřesněno: Například zpravodajský okruh BBC Five Live, který disponoval značným množstvím vysílacích práv na sportovní utkání a významné sportovní akce, jež nebylo možné před digitalizací vysílání v celé šíři uplatnit, vedl k úvaze vzniku samostatné sportovní rozhlasové stanice BBC Five Live Sports Extra. Nový okruh se zaměřuje výhradně na posluchače se zájmem o sportovní pořady. Jiný příklad: Tradiční okruh BBC Radio 3, jehož programová nabídka sestává z vážné hudby a náročné slovesné rozhlasové tvorby, získal po zahájení digitalizace ve Velké Británii sesterskou stanici BBC Radio 7, která je zaměřena na mluvené slovo pro dětského posluchače a vysílání nejlepší rozhlasové slovesné tvorby z archivu BBC. Ve vysílání BBC Radia 3 se tedy především uplatňují pořady nové a reprízy z archivů byly potlačeny. Příklad Velké Británie a BBC může být inspirací, jak je možné i v multimediálním 21. století udržet významné postavení vysílatele veřejné služby v mediálním systému.

3) Fragmentace publika a prolínání rolí producentů a konzumentů mediálních obsahů - je logické, že zmnohonásobení programových okruhů vede k větší fragmentaci publika. Jde však o proces pozvolný a zkušenosti z Velké Británie či Německa naznačují, že přeliv posluchačů a diváků k novým digitálním rozhlasovým stanicím (soudě alespoň z výsledků měření poslechovosti a sledovanosti) není v prvních letech tak velký, jak velká jsou očekávání provozovatelů nových stanic. Prolínání se rolí producentů a konzumentů mediálních obsahů vede v mediálních organizacích (včetně vysílatelů veřejné služby) ke vzniku nových oddělení či divizí, kte-